

Opetusministeriölle

Vaikka minua ei ole pyydetty ottamaan kantaa tuntijakotyöryhmän ehdotukseen, katson sen tarpeelliseksi, koska ehdotuksella voi olla kauskantoisia vaikutuksia ja koska esityksen eittämättömistä ansioista huolimatta siihen sisältyy useita vakavia puutteita.

Ansiona voi pitää ehdotuksen selkeyttä ja suppeutta. Ehdotus on myös kirjoitettu luettavalla kielellä.

Puutteita ovat mm. seuraavat:

Ehdotus ei "tuntivälystä" ehdottaessaan ole kiinnittänyt tarpeeksi huomiota yksilöiden välisiin eroihin ja niiden huomioonottamiseen. Jo aivan opiskelun alussa olisi kuitenkin päästävä joustavaan yksilölliseen ajankäyttöön, jotta voitaisiin välttyä suurelta osalta nykyisin todettavia oppimisvaikeuksia. KT Irene Kristiansenin paljon huomiota saaneen väitöskirjan vastaväittäjänä totean, että ansiokasta väitöskirjaa on tulkittu liian yksipuolisesti. Oman tulkintani mukaan väitöskirjan suuri ansio on se, että se osoitti, että kun oppimisvaikeuksiin paneudutaan jo alkuvaiheessa, oppimisvaikeudet voidaan suurelta osalta välttää. Tutkimus ei osoittanut, että osa ei voi oppia - tässä tapauksessa ruotsia. Osa ei opi - myöskään ruotsia - jos opetus ei mukaudu heidän oppimisdellytyksiinsä.

Nykyinen oppimisen tutkimus yleensäkin antaa aihetta toivoa, että opetusta voidaan järjestää joustavasti yksilöiden tarpeiden mukaan. Paikallinen jousto voi olla joskus paikallaan, mutta se ei ota huomioon todellista jouston tarvetta - yksilötasoista jousto. Mitä edellä esitetystä seuraa?

On yleinen tosiasia, että oppiminen rakentuu aikaisemmalle pohjal- le. Aikaisemmat kokemukset vaikuttavat vääjäämättä sekä tiedolli- seen taustaan että asenteisiin ja motivaatioon. Siksi on erittäin tärkeitä, että koulunkäynnin alkuvaiheessa, ensimmäisillä luokil- la, opetus järjestetään niin, että myöhemmälle koulutyölle luodaan otollinen pohja. Tulee oppia tärkeät opiskeluvälmiudet hyvin ja vaikeuksiin tulee saada apua pikaisesti.

Ala-aste

Erityisesti ala-asteella tulee huolehtia kolmesta perusasiasta, välinetaidosta: kirjoitetun kielen oppimisesta, matemaattisen kielen oppimisesta ja vieraan kielen oppimisesta. Jos näissä välinetaidoissa alkaa syntyä merkittäviä oppimisongelmia jo ala- asteella, oppilaan koulutyö tulee olemaan hyvin raskas.

Jos oppilas ei opi sujuvan luku- ja kirjoitustaidon perusteita, hänellä on lähes ylitsepääsemättömiä vaikeuksia selviytyä koulus- ta, jossa tietoa omaksutaan ja välitetään paljolti tekstien avul- la. Sähköisten viestimien kehittymisestä huolimatta tekstit ovat tärkein tiedon välittämisen muoto ja lukemalla hankitaan pääasias- sa uusi tieto.

Siksi ala-asteella tulee keskeisenä tavoitteena olla luoda hyvä luku- ja kirjoitustaidon kehittämiseksi ja siihen tulee olla yksi- löllistä joustovaraa. Vaikka luku- ja kirjoitustaitoa voidaan ja tuleekin kehittää kaikessa opetuksessa, oppilailta tulee alku-

luokilla olla lukujärjestyksessä joustoa niin että osa oppilaista voi saada opettajan tukea muita enemmän. Mielestäni tätä perustaitoa ei ole syytä jättää tukiopetuksen varaan: sen oppimiseen tulee käyttää opetuksen perusresursseja. Ala-luokilla on paljon tärkeämpää oppia tehokas taito oppia lukemalla kuin omaksua jokin tietty tietosisältö. Jos taito on kunnossa, oppisisällötkin voidaan omaksua tehokkaasti.

Koska lukemaan ja kirjoittamaan oppiminen on tärkeimpiä - ellei tärkein - ala-asteen tiedollinen tavoite, luokanopettajien koulutuksessa tulee tämän alan pedagogisia opintoja laajentaa nykyisestä tuntuvasti. Ala-asteen opettajien tulee olla erityisesti lukemaan ja kirjoittamaan opettamisen asiantuntijoita. Tutkimus on tuonut paljon uutta tietoa tältä alalta ja se tulisi välittyä koulun opetukseen. Käsitykseni mukaan meillä ei ole riittävästi tiedostettu tätä asiaa.

Se mitä edellä on esitetty koskee muutettavat muuttaen myös matematiikkaa. Oppilaiden pitää oppia heille osittain uusi kieli - sen keskeiset käsitteet ja niiden käytösäännöt. Lisäongelmana on se, että matematiikka on eräässä mielessä kovin abstraktinen ja samalla universaalinen koodi. Jos nuori oppilas ei pääse tämän uuden matemaattisen kielen sisälle, hänellä tulee jatkossa olemaan suuria kouluvaikeuksia. Aivan kuin vieraan kielen tehokas oppiminen vaatii uuden koodin ymmärtämistä, matematiikka edellyttää matemaattisten sääntöjen ymmärtämistä. Matemaattisten perustaitojen oppiminen on mielestäni hoidettava perusopetuksen joustolla, ei erillisellä tukiopetuksella.

Se mitä edellä esitettiin luokanopettajien koulutukseen sisältyvästä lukemaan ja kirjoittamaan opettamisen opinnoista pätee myös matematiikkaan. Luokanopettajilla tulee olla itsellä vankka matemaattinen tietämys erityisesti siltä matematiikan osalta, joka kuuluu ala-asteen opetukseen. Lisäksi heidän tulee olla tietoinen siitä, mitä tutkimus kertoo matematiikan oppimisesta ja erityisesti oppimisongelmista. Tätä kirjallisuutta on jo varsin paljon. Kaikkien ala-asteen opettajien tulee olla asiantuntijoita perusmatematiikan opettamisessa.

Edellä esitetystä voi päätellä, että useiden koulutulokkaiden äidinkieli on vain, tai pääosin, puhuttua kieltä. Kirjoitettu kieli ei ole samalla tavalla luonnollinen - kieliyhteisössä elämisen ohessa omaksuttu - äidinkieli, vaan se on todella opittava kieli. Sama koskee matemaattista kieltä ja luonnollisesti myös ala-asteella alkavaa vierasta kieltä tai alkavia vieraita kieliä. Myös vieraassa kielessä on alusta alkaen päästävä mukaan: on omaksuttava kielen sanastoa, mutta lisäksi on opittava kielen rakenteellista säännöstöä. Vaikka kielenkäytön ei viestinnässä tarvitse olla täysin virheetöntä, on kieltenopetuksessa toki pyrittävä aina siihen, että kielenkäytön tarkkuus ja sujuvuus edistyvät. Jos ei osaa lauseiden muodostamisen peruseriaatteita, viestintä on epävarmaa, hankalaa ymmärtää ja tehotonta. Viestijä luo myös itsestään melko epäedullisen vaikutelman.

KT Kristiansenin väitökirja osoitti, että kun vieraan kielen opiskelussa esiintyviin vaikeuksiin tartutaan pian opiskelun alettua, tulokset voivat olla hyvinkin myönteiset. Siksi myös ala-asteen vieraiden kielten opiskelussa tulisi olla yksilöllistä joustovaraa.

Yleinen johtopäätös edellä esitetystä on siis se, että ala-asteella tulee erityisesti huolehtia kaiken kouluopiskelun keskeisten välinetaitojen perusteiden oppimisesta: hyvästä luku- ja kirjoitustaidosta, matematiikan perusasioiden omaksumisesta ja vieraan kielen perusteiden vankasta omaksumisesta. Ala-asteelle ei tule asettaa liian kunnianhimoisia sisällöllisiä tavoitteita. Sen sijaan tulee asettaa korkeat vaatimukset sille, että opitaan kaiken tehokkaan oppimisen perustaidot. Ala-asteella on aika kiinnittää paljon huomiota oppimisen prosesseihin ja strategioihin: jos ne saadaan hyvään kuntoon, sisältöjenkin oppiminen käy jatkossa tehokkaaksi.

Yläaste

Yläasteella tulee jatkaa määrätietoisesti opiskelutaitojen kehittämistä ala-asteen luomalta pohjalta.

Tämä merkitsee esimerkiksi tekstistä oppimisen ja päättelevän ja kriittisen lukemisen taitojen opettamista kaikissa aineissa. Samoin on kehitettävä taitoa käyttää kirjoitusta oppimisen ja oman ajattelun kehittämisen apuvälineenä. Yläasteen oppilaiden tulee perehtyä erilaisiin tekstilajeihin ja niiden rakentamisperiaatteisiin.

Kun tällaisia taitoja ja valmiuksia hyödyntää tekstejä harjoitetaan kaikissa aineissa, voidaan oppilaiden itsenäistä tiedonhankintaa lukemalla ja sen osoittamista kirjoittamalla lisätä tuntuvasti ala-asteeseen verrattuna.

Lukio

Lukiossa tulee jatkaa tekstistä oppimisen taitojen kehittämistä. Tulee kehittää kykyä löytää pääajatuksia laajastakin tekstimäärästä ja esittää kommentteja ja kysymyksiä luetusta. Kykyä esittää omia ajatuksia ja näkemyksiä pohdiskeluvissa ja argumentatiivisissa teksteissä tulee kehittää määrätietoisesti. Ajattelutaitojen kehittämisen tulee olla tärkeä osa lukion kaikkea työskentelyä.

Työryhmä on mielestäni osoittanut puuttuvaa harkintakykyä lukion kieliohjelman esityksessään. Lukion käyneen oppilaan kielitaidoksi ei riitä Suomen kaltaisessa maassa, joka liittyy entistä selvemmin osaksi yleiseurooppalaista talousjärjestelmää, kahden kielen jonkin asteinen taito. Jos työryhmän ehdotukset toteutuisivat, meillä varmistettaisiin vain, että lukion käyneet osaisivat kohtalaisesti englantia ja ruotsin alkeistaidon. Tämä varmistettu kielitaito ei tietenkään voi olla riittävä.

Korkeatasoinen ja monipuolinen kielitaito ovat välttämättömiä maamme talous- ja sivistyselämän kannalta. Tällaista kiistattoman tärkeätä taitopotentiaalia ei tule asettaa osittain riippuvaiseksi oppilaiden valinnoista. Meillä on jo nyt näyttöä siitä, että kun lukiosta poistettiin kolmannen oppilaalle vieraan kielen pakollisuus, C- ja/tai D-kielten opiskelun määrä on vähentynyt romahdusmaisesti. Tämä näkyy myös yksiselitteisesti ylioppilaskirjoitusten ylimääräisten kielten kirjoittajien kirjoittamäärissä. Pitkän matematiikan valinnalla tatkikoidaan lyhytnäköisesti kieliopintoja pois. Näin mm. yliopistotasolle siirtyy painetta alkeiskurssien järjestämiseen.

Jo nykyinen lukio osoittaa, että oppilaat valintatilanteessa käyttävät valinnaisuutta tavalla, jota ei valtakunnallisesti pitää toivottavana. Lukio on kehittynyt laskelmoivien pisteenkerääjien opinahjoksi, joille laaja yleissivistys ei ole mikään itseisarvo.

Edellä esitetty merkitsee, että lukiossa tulee - Euroopan kansalliskielten ja kulttuurien toimikunnan mietinnön esittämällä tavalla - kaikkien oppilaiden opiskella toisen kotimaisen kielen lisäksi kahta vierasta kieltä. Tämä on ollut ennenkin mahdollista ja sen edellytykset ovat parantuneet opetusmetodiikan kehittymisen myötä. Vain näin menetellen varmistetaan maallemme tärkeä monipuolinen kielitaito, jonka tuottamista yhteiskunnan ylläpitämältä yleissivistävältä koululaitokselta voidaan tuki odottaa. Suomalaiseen lukiotasoiseen yleissivistykseen kuuluu kotimaisten kielten lisäksi kahden vieraan kielen opiskelu.

Työryhmä ei ole mielestäni riittävästi paneutunut valinnaisuuden problematiikkaan (eikä yleissivistyksen olemukseen). Mitä enemmän opiskelusta jätetään valinnaisuuden varaan, sitä enemmän formaalissa opetuksessa hankitun yleissivistyksen sisältö ja taso jää yksilökohtaisten ja paikallisten satunnaistekijöiden varaan. Hankitun yleissivistyksen sisältö ja taso tulee kovin alttiiksi kodin vaikutuksille ja erityisesti heikommista kotioloista tulevat oppilaat ovat alttiita vaaralle valita itselleen toisarvoinen opiskeluohjelma. Myös alueelliset erot korostuvat. Oppilaiden motivaatioaillahtelut voivat korostua kohtuuttomasti. Toveriryhmän aiheuttama paine vaatimattomaan opinto-ohjelmaan on myös varteenotettava tekijä. Kaikesta tästä on esimerkkejä tutkimuskirjallisuudessa.

Valinnaisuus kuuluu niihin sanoihin, joita vastaan ei voi olla. Se on peruspositiivinen sana kuten äiti, rakkaus, demokratia, vapaus, veljeys ja tasa-arvoisuus. Sanojen konnotaatioilla pelaamisesta on parhaita - ja samalla halpahintaisimpia - esimerkkejä pakko-sanan liittäminen ruotsin kielen opiskeluun: kun pakko-sana kuulostaa pahalta, on melkein jo periaatteessa oltava "pakkoruotsia" vastaan.

Kasvatus ja opetus on hyvin altis retoriikalle, jolla liikutetaan tuntemuksia ja hiljennetään rationaalisen ajattelun ääntä. Uudistuksia voidaan ajaa esim. valinnaisuuden lisäämisen nimissä ja vastustaa niitä oppilaan oikeusturvan nimissä. Ymmärtääkseni ei ole kovinkaan taitava argumentoija, joka ei tarvittaessa pysty retoriikan tasolla löytämään hyvältä kuulostavia ja vakuuttavia perusteluja lähes mille tahansa menettelylle. Retorinen skolas-tiikka ei kuitenkaan liene koskaan johtanut mihinkään kestävään.

Edellä esitetyn perusteella voi kysyä, onko mahdollista, että runsasta valinnaisuutta korostava näkemys saattaa olla osittain vastuun pakoilua: yritetään päästä kaikkien oppilaiden opettamiseen liittyvistä motivaatio-ongelmista ja oppimisongelmista antamalla valinnan vapautta ja opettamalla vain niitä jotka ovat halukkaita opiskelemaan kyseistä ainetta. Vastuu hankaluuksien ja ongelmien välttämistä siirretään "asiakkaille". Jos ei halua lukea jotakin ainetta, omapahan on asiansa. Kaikilla on samat mahdollisuudet, sama tilaisuus: on heidän oma asiansa, miten käyttävät mahdollisuuksia hyväkseen. Mutta jos voimme ennakoida, että tarjottu mahdollisuus johtaa vinoutuneeseen mahdollisuuksien käyttöön, missä määrin voimme hyvällä omallatunnolla siirtää kaiken vastuun seurauksista lasten ja nuorten omille harteille?

Motivaatio ei ole pelkästään toiminnan käynnistäjä ja tulosta määräävä tekijä, vaan motivaatio voidaan myös luoda ja sitä voidaan kehittää. On oppilaiden ja opetuksen aliarvioimista lähteä siitä, että olennaisesti vain valinnaisuus ja vapaaehtoisuus luo motivaatiota opiskella. "Pakollisuudella" ei tarvitse olla mitään elimellistä yhteyttä motivoituneisuuteen.

Näin päädytään siihen, että mikäli haluamme varmistua, että nuorisollamme on tietynsisältöinen ja -tasoinen yleissivistys, me sisällytämme kyseiset opinnot kaikkien opinto-ohjelmaan. Me emme jätä kaikille tarpeellisen yleissivistyksen toteutumisen mahdollisuutta alttiiksi erilaisille satunnaistekijöille.